

Delovno ljudstvo kažipot sporazuma

Zadnje mesece je bila vsa svetovna javnost pozorna na dogajanja na pariški konferenci, posebno pa še primorsko ljudstvo, kateremu so kovali usodo. V hrupu teh velikih zunanje-političnih dogajanj in ravno v času, ko so fanfare naznanjale konec pariške konference in pričetek plenarnega zasedanja Združenih narodov, so predstavniki jugoslovanskih, italijanskih in tržaških organizacij pod predsedstvom generalnega tajnika svetovne sindikalne zveze dosegli sporazum, ki bo imel, ko bo izveden, velik pomen in posledice za nadaljnji razvoj političnih razmer na tržaškem svobodnem ozemlju in kot naravna posledica tudi v pogledu razmerja med Jugoslavijo in Italijo. Tako bo v tem primeru vprav delovno ljudstvo vzor in vodnik pri urejanju razmer med dvema sosednjima narodoma, kakor je že ponovno dalo v zgodovini vzpodbudo za sodelovanje med narodi sveta.

Ta sporazum teži predvsem za tem, da bi združil in poenotil fronto delovnega ljudstva zato, da bi ojačeni lahko stopili v borbo za svoje strokovne posledice. Enotnost vseh delovnih ljudi demokratične miselnosti je danes za doseg njihovi razrednih pravic bolj potrebna, kakor kdajkoli, ker so na drugi strani reakcionarne sile, ki jih hočejo oropati pravic, za katere so vodili borbo skozi desetletja in proti katerim so se borili v zadnji svetovni vojni. Zato je svetovna sindikalna organizacija v svojem imenu in v imenu prej omenjenih sindikalnih organizacij naslovila protest na zavezniško vojaško upravo cone A in zahtevala razveljavljenje obsodb, ki so jih iz političnih razlogov krivično utrpeli sindikalni organizatorji delavcev in razveljavljenje zapornih povelj proti članom stavkovnega odbora, ki predstavljajo različne antifašistične organizacije. To nasprotuje povsod prizanim sindikalnim in demokratičnim svoboščinam.

Ampak ta sporazum daleč presega okvir same razredne skupnosti. Je to dokaz zrelosti delovnega ljudstva in njegovih predstavnikov, ki so s tem sporazumom dokazali, da Trst ne more in ne sme postati kolonialno področje niti Anglo-amerikancev, niti organizacije Združenih narodov, ker je delovno ljudstvo, ki predstavlja večino tržaškega prebivalstva dovolj zrelo, da bi samo upravljalo svoje ozemlje. Ta sporazum ne bi smel ostati brez vpliva na določila statuta, zmagati bi moralo edino demokratično in pošteno načelo, in sicer da mora vsa oblast izvirati iz ljudstva za blagor ljudstva in delokrog guvernerja bi se moral omejiti na edino pravilno osnovo nadzorstva nad spoštovanjem okvirnih določb statuta.

Ker je večina prebivalstva organizirana v sindikalnih organizacijah, bi postal ta sporazum vodilo za ureditev razmer med Italijani in Jugoslavo tega ozemlja in izbrisal zadnje sledove tistega boleznega šovinizma, ki ga je prinesel v deželo zločinski fašizem s svojo perverzno ideologijo brezmejnega nacionalizma. Mnogoštevilni demokratično misleči Italijani so že zdavnaj uvideli popolno zgrešenost te miselnosti in tega početja, in zato so se pridružili še za časa vojne Jugoslavanom ter vodili z njimi skupaj borbo proti nacifašističnim vladodržcem. Skupno so ustanovili Slovensko-Italijansko antifašistično unijo, ki je obrodila velike uspehe v pogledu sodelovanja, spoštovanja in prijateljstva med Italijani in Slovani. Zato ni samo slučaj, da je prišel poziv ravno iz vrst te organizacije, ki združuje demokratično antifašistično ljudstvo Primorja in od strani enotnih sindikatov za združitve demokratičnih elementov v skupno fronto za obrambo osnovnih svoboščin, resnične neodvisnosti Trsta in njegovega procveta, borbe proti ostankom fašizma in reakcije ter proti vsem rušiteljem sožitja med narodi tega ozemlja. Sedanji sporazum med organizacijami bo gotovo krepil zamisel bratskega sodelovanja med demokratičnimi elementi, katero je vedno zastopala SIAU, ne glede na narodno pripadnost, s čimer se bodo pomnožile vrste borcev za demokratične pravice ljudstva.

Gotovo bodo morali tisti Italijani, ki še danes niso našli prave poti in ki še danes ne razumejo novega časa in ki še vedno hujskajo proti Slovanom, spremeniti svoje zgrešeno stališče ali pa bodo morali

(Nadaljevanje na 4. strani)

Vojni hujskači na delu

V času načelnih izjav na zasedanju Združenih Narodov

»Živčna vojna je sicer končana, vojna idej pa še ne, le-to naj zmagovalno zaključijo Združeni Narodi.«

S temi besedami je vodja delegacije Združenih držav pozdravil zasedanje 51 delegacij, članic ZN, ki naj resnično — ne po vzoru propadlega Društva Narodov zagotovi človeštvu mir in s sporazumom velike družine narodov omogoči socialni, gospodarski in politični napredek vsega sveta.

Toda mir še ni zaključen. Za to bo moral v teku zasedanja samega poskrbeti svet štirih zunanjih ministrov. Šele potem se bo lahko uveljavilo delo svetovnega parlamenta 51 narodov, katerega glavni namen je: preprečenje nove vojne in utrditev že v glavnih potezah pripravljenega miru.

Glavna skupščina pa je začela svoje zasedanje v zelo zapletenem mednarodnem položaju. Zelo važna vprašanja namreč, ki zadevajo odnose med veseljami, so ostala še nerešena. V tem je našla mednarodna reakcija možnost uresničenja zopet starih načrtov, da bi namreč izpodkopala temelje mirnega sodelovanja in diskreditirala Združene Narode, kot učinkovito sredstvo varnosti med narodi. Že prvi govori in prve debate na zasedanjih so pokazale, da je mednarodna reakcija (kot na pariški konferenci), vrgla v boj svoje eksponente, ki naj bi skupini držav zopet omogočile, s poskušanjem omejitve pravice veta, poslovanje »glasovalnega stroja« na škodo naporov Združenih Narodov, da zaščitijo medsebojna načela varnosti za vse narode, velike in male.

V podporo delovanja reakcionarnih sil na zasedanju ZN pa se je, kot nenehni spremljevalec mednarodnega dogajanja in podpihovalec vsakršnih najmanjših opaznih nasprotij v stališčih vesel, zopet dvignil vojni hujskač številka 1, Britanec Winston Churchill, vodja mednarodne reakcije in konservativec, ki je tudi tokrat s posebnim poudarkom izjavil, da se popolnoma strinja z zunanjo politiko sedanje angleške laburistične vlade.

Enotnost v nazorih voditelja provokaterjev in rušilca miru z izjavami vodilnega predstavnika angleške demokratične laburistične vlade osvetljuje marsikak nastop Anglije same, ali pa anglo-ameriškega bloka v škodo de-

mokratične rešitve številnih pre-
rečih in za obstoj miru prven-
stveno važnih problemov.

Oba, Attlee in Churchill, sta v svojih zadnjih govorih podala stališče Anglije in s tem vse zelo enostavno, na kolonialni svoboščini temelječe glasovalne aparature, do teh prvenstveno važnih problemov in voljo, da to stališče na zasedanju ZN tudi prodre.

Kako naj resnično demokratič-

ni svet spravi v sklad tako stališče do nekaterih najvažnejših vprašanj novega miru: z najvišjo dolžnostjo vseh, da se trudijo za trajen mir.

Grčija in Julijska krajina: »Nevarnost vojne ni v uporabi čet v policijske namene. Naše čete so v mnogih deželah sveta in umaknili jih bomo, če se ne bo pojavil položaj, ki jih zahteva, kot na primer v Julijski krajini in Grčiji.

V Julijski krajini bodo ostale britanske čete na Morganovi črti, dokler... (Attlee).

»Veseli me slišati iz ust ministrskega predsednika besede, da britanske čete ne bodo zapustile tržaškega ozemlja, dokler... (Churchill).

Odkrito — dokler ne bo s kruto silo odstranjena nevarnost, da bi se Grčija in Julijska krajina (cona A) mogle iztrgati iz sistema reakcionarnih postojank, ustvarjenih za zaviranje razvoja mladih demokracij na vzhodu.

Podobno glede Španije, Poljske, »atomskega monopola« itd.

V luči in senci takih nastopov se je torej začelo zasedanje ZN. Dokaz je to, da je resnica, da vojna idej še ni končana in da bodo potrebni še veliki napori za doseg zastavljenega cilja. Vendar pa bi, v kolikor je ameriški delegat glede tega mislil drugače, znova pribili, da ne gre za drugičen boj, kot za boj med demokratičnimi in reakcionarnimi idejami, za boj med skupino vladodržcev in kot pravi Churchill sam, s kolektivističnim mišljenjem vsega svobodoljubnega sveta.

Zelo mnogo se iz raznih virov in iz znanih interesov lansirajo glasovi o možnosti nove vojne. Stalina so vprašali, kdo po njegovem mnenju najbolj resno ogroža svetovni mir.

»Vojni hujskači, prvi med njimi Churchill in vsi tisti v Britaniji in Združenih državah, ki mislijo kakor on.«

Kaj naj bi storili narodi na svetu, da preprečijo nove vojne, ako bi nastopilo tako ogrožanje?

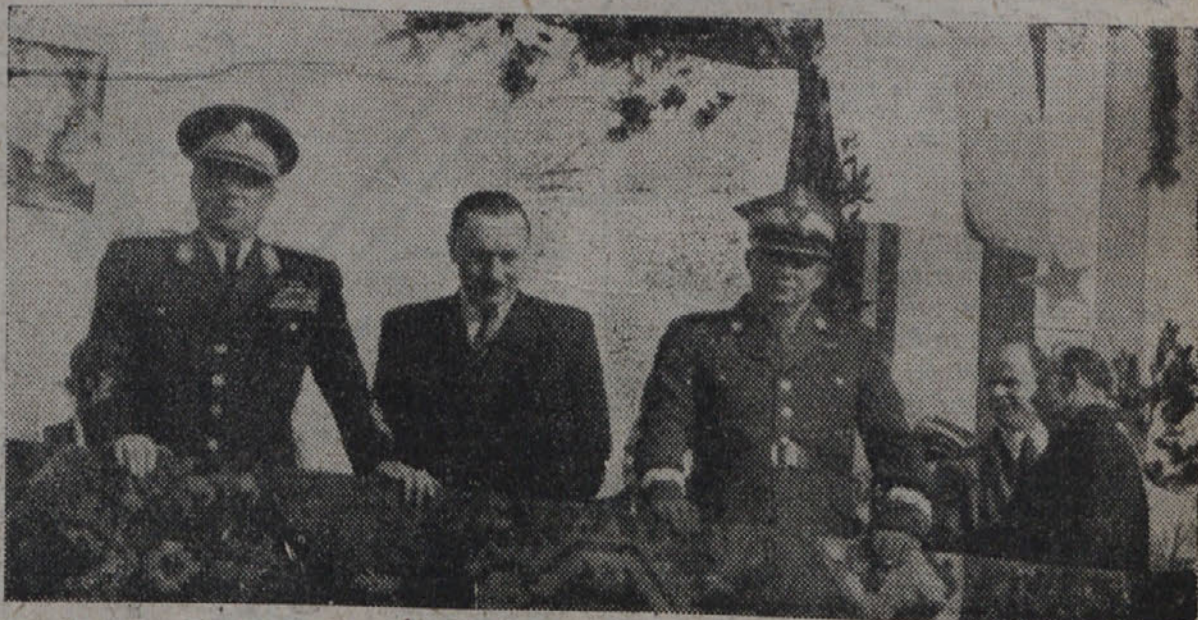
»Hujskače take nove vojne je treba razkrinkati in onemogočiti, je odgovoril Stalin.

Strogo in popolno izpolnjevanje te naloge jamči za uspešno delo svetovnega parlamenta v Newyorku in zagotavlja svetu zaželeni mir.

enže

TITO primorskemu ljudstvu

Razumen in obžalujem težavni položaj tržaškega ljudstva in onega iz ostalih okupiranih delov v tako imenovani coni A. Tudi ti kraji so dali velike žrtve v narodno osvobodilnem boju in mnogo pripomogli k naši skupni stvari. Na žalost ti kraji še danes niso osvobojeni, ker so ustvarili na pariški konferenci umetno glasovalno večino, ki je sprejela statut, kakršnega tržaško ljudstvo ni hotelo. Mi nismo pristali na podpis take odločitve in smo podali izjavo, ki vam je znana. Sedaj čakamo, da bomo videli, kakšni bodo rezultati razgovorov štirih ministrov za zunanje zadeve. To pa še ne pomeni, da se ne zanimamo več za ljudstvo tam na drugi strani. Še nadalje se bomo borili za spremembo teh odločitev na pariški konferenci. Toda v teh krajih je zelo važen vztrajni odpor proti vsakemu vplivu reakcije. Glavno je, da bo ljudstvo čimbolj združeno pri obrambi demokratičnih načel in neprestanem razvijanju bratskih odnosov med slovenskim in italijanskim prebivalstvom. Bodite vztrajni in potrpežljivi, kakor doslej in uspeh ne bo izostal. Tovarišem, antifašistom in vsemu delovnemu ljudstvu pa izročite naše srčne pozdrave.

Maršal Tito s poljskimi gosti na Reki

Stvari

! o katerih je vredno razmišljati

ZDA

O španskem vprašanju je britanski predsednik Atlee dejal neka-ko tako: svetovali so na primer, da bi intervencija v Španiji ali neposredna akcija s pomočjo gospodarskih sankcij ali odpoklic naše- ga veleposlaništva (ki se vedno vzdr- žuje zveze med Anglijo in faš- stično Španijo) dala rezultat, ki si ga vsi želimo. Moje mišljenje je, da so ta stališča zgrešena...

SPANIJA

Pariz, 25. oktobra

Kot poročila francoska poročeval- ska agencija, so oborožene sile ge- nerala Franciska Francka pričele z graditvijo novega obsežnega utr- denega sistema vzdolž francosko- španske meje. Kot poročila agenci- ja, delajo utrdbena dela po vzoru nekdanje zahodne nemške črte. Te utrdbne imajo podzemne rove ter bunkerje iz železobetona.

*

London, 28. oktobra

Španska policija je skupaj s 15 drugimi komunisti aretirala dva pomembna člana komunistične stranke Španije. Poročilo pravi, da se je nekaj komunistov vrnilo med osebje posebnega sodišča za pobijanje komunistov. Zdi se, da so ti ljudje uspeli ponarediti ukaze za izpust drugih komuni- stov iz ječe.

*

Atene, 28. oktobra

Izvršili so smrtno obsodbo nad 9 grškimi vojaki, ki jih je obsodilo na smrt naglo sodišče v Larisi zaradi »pobega in sodelovanja z oboroženimi tolpami«.

VATIKAN

Vatikan, 28. oktobra

Papež je skupno z veleposlani- kom Kazimiro Papejem in ne- katerimi častniki spremstva spre- jel generala Andersa, ki zapušča Italijo. General je bil na poslo- vitnem obisku tudi pri italijanskem ministrskem predsedniku De Gasperiju.

ITALIJA

Neapelj, 28. oktobra

Ameriška transportna ladja »Thomas H. Barry« je pripeljala v petek 18. oktobra v Neapelj zene in otroke 51 častnikov in vojakov 88. divizije. Večina družin se bo naselila na Lido in v Cortini. Prav tako so napravili načrte za šole, ki jih bodo v teh dveh krajih od- prli za ameriške otroke.

*

Šef rimske policije je izjavil, da je izmed 20.000 tujcev, koli- kor jih sedaj živi v Rimu, naj- več Jugostovanov in Poljakov, ki so sodelovali z Nemci in ki so odgovorni za razne vrste vojnih zločinov. Ti vojni zločinci — je izjavil šef rimske policije — pri- hajajo iz raznih zavezniških ta- borišč v Italiji, kjer žive kot se jim zljubi.

V Rimu so ustanovili svoja propagandna središča in neovi- rano delujejo. Ti elementi uživa- jo zaščito zavezniških oblasti.

PO ŠIROKEM SVETU

Praznik bratske Češkoslovaške

Pred 28 leti je bila proglašena Češkoslovaška republika. Dne 28. oktobra 1918. leta so se pod vodstvom Tomaža G. Masaryka in dr. Beneša Čehi in Slovaki nacionalno osvobodili in proglasili svojo neodvisnost. Toda ta njihova svoboda je trajala le kratek čas. Kot severna predstraža slovanskih narodov so postali z Münchensko izdajo prva žrtev nemškega imperializma. Pot do ponovne osvoboditve je bila težka. Šele z veliko zmago Rdeče armade, ki je osvobodila zlato Prago s sodelovanjem čeških in slovanskih borcev in zaveznikov, so se Čehi in Slovaki dokončno osvobodili. 28. oktober, državni praznik Češkoslovaške republike, proslavljajo Čehoslovaki v zasluženi svobodi in miru.

Tega praznika bratske Češkoslovaške se spominjamo tudi mi, Slovenci in Hrvati Julijske krajine. Predobro vemo, kaj pomeni svoboda, saj smo bili tudi mi v zgodovini žrtev imperializma. In kakor se je obnovilo tradicionalno prijateljstvo Čehoslovakov z narodi Jugoslavije po končani vojni, se je

obnovilo tudi z nami, ki se vedno borimo, da bi bili priključeni k Jugoslaviji. To prijateljstvo in bratstvo, ki se je poglobilo med vojno, se sedaj nadaljuje in utrjuje v obrambi proti novim sovražnikom svobode slovanskih narodov.

Dokazov resničnega bratstva med narodi Jugoslavije in Čehoslovaki najdemo nešteto. Kdo je resničen zagovornik malih narodov in borec za mir, se je najbolj pokazalo na pariški mirovni konferenci. Delež češkoslovaške delegacije ni bil majhen. V borbi proti imperialističnim spletkam Anglo-amerikan- cev, je češkoslovaška delegacija povsod podpirala pravične zahteve jugoslovanskih narodov in zagovarjala zahteve narodov Julijske krajine. Podpirala je stališče jugoslovanske delegacije v vprašanih jugoslovansko-itali- janske meje, v vprašanih tržaškega statuta in Gorice.

Pred politično teritorialno komisijo za Ita- lijo so iznesli nešteto argumentov, ki govo-

rijo v obrambo etničnega načela za določitev meje. V primeru Gorice in koridorja med Trstom in Tržičem so vsem delegatom jasno pokazali, kako vsiljena in krivična je tako imenovana »francoska črta«. Češkoslovaška delegacija se je trudila, da bi prišlo do kom- promisne rešitve glede Gorice in stavila vrsto predlogov. Toda glasovalni stroj Anglo-amerikan- cev, ki se ni oziral na vse stvarne dokaze, je enostavno preglasoval češkoslova- ške predloge.

S svojimi nastopi na pariški mirovni kon- ferenci se je Češkoslovaška uvrstila med ti- ste napredne narode, ki se bore za zmago pravic malih narodov, za zmago demokra- cije v svetu in bratskega sodelovanja med narodi. Mi smo hvaležni Čehoslovakom, ka- terih predstavniki so se na konferenci tako odločno postavili za rešitev naših pravičnih zahtev. Zato želimo, da bi bilo naše sodelo- vanje še tesnejše in se z njimi vred radujemo ob njihovem velikem prazniku.

Viri lažnih kitajskih vesti

Obpravljali bomo nekaj dejstev, katerim si ne upa nihče oporekati, ker so preveč resni- čna. Ameriške vojne ladje se nahajajo v ki- tajskih pristaniščih, ki jih smatrajo, kakor je videti že za svoja, Trgovske ladje z ameri- ško zastavo prevažajo na Kitajsko na tisoče ton vojnega materiala. Nova letala tipa »B 29« prodajajo Kitajski kot »staro železo«. Razen tega prodajajo Amerikanci Kitajcem svoj vojni plen pacifiških otokov kot »nera- ben za vojno« po trikrat nižji ceni. Na ki- tajskem ozemlju gradijo ogromne kasarne za ameriško vojno mornarico. Letalci Kuomin- tanga bombardirajo kitajske pokrajine z a- meriškiimi bombniki in letalnimi trdnjavami. Pod pretvezo, da pomagajo ubožani Ki- tajski, se Združene države vmešavajo v no- tranje zadeve Kitajske in podpirajo drža- vljansko vojno.

Še bolj nesramni pa so poizkusi Kitajcev, ki so v službi tujega kapitala, da bi zvalili krivdo na druge z objavljanjem lažnih vesti o pomoči, ki bi jo po njihovem mnenju dajala Sovjetska Zveza kitajski demokratični ljud- ski armadi in pa o sovjetskih četah, ki naj bi se še nahajale v Mandžuriji. Reakcionarji, ki niso zmogni obvladati položaja brez po- moči tujih bajonetov, hočejo na ta način

Nemci iščejo novega führerja

General Koenig, komandant 3 Francozi na 7 Nemcev. Konč- no je bilo številčno razmerje 7 Nemcev na 1 Čeha, po vojni pa stoji proti 1 Čehu 10 Nemcev. Samo iz navedenih števil se lahko vidi, da nemška nevar- nost še ni minula, nasprotno, Nemci ima danes močnejše pro- tektorje, ki ji pomagajo, da se politično in gospodarsko posta- vi na noge. Za to človekojub- nost se bodo Nemci zahvalili s tem, da bodo izzvali nove voj- ne konflikte.

Nemci se ne morejo pomiriti z dejstvom, da je meja na Odri in Nisi končno veljavna. V Ber- lino in drugih nemških mestih so se pojavili plakati in zem- ljevidi, na katerih so poljske zapadne oblasti začrtane kot »poljska okupacijska cona«. Na energičen protest poljske vojne misije v Berlinu so organi- zatorji zavezniške komisije izdali ukaz, da se ti zemljevi- di uničijo. Iz programa Nem- cev se ni izginil »Drang nach Osten« in ostalo jim je tudi sovražstvo do vseh Slovanov. To najpše dokazujejo plakati, ki jih na Poljskem razširja »Glav-

ni odbor izseljenih Nemcev«, v katerih lahko čitamo: »Rus in Poljak se morata vrhniti na svo- jo staro mejo, Sudetsko ozem- lje in vsa Slezija bosta zopet nemški teritorij. Zlomiti mora- mo vrat slovanskemu tiranu, ven s Slovani, pa naj se ime- nujejo Rusi, Poljaki ali pa Če- hi. Koncentrirajte svoje moči za nova de'a Slovani so naj- večji sovražniki Nemcev, zato ven z njimi, vsi morajo izkrva- veti. Dobro zasledujte časopis- je. Napočil bo dan, ko se bomo lahko maščevali tako obsvra- ženemu sovražniku. Imamo po- magalce, ne borimo se samotni za našo veliko in pošteno stvar. Pozdravljamo vas z geslom: »Ven s Slovani!«

To je nekoliko stavkov iz nemške proklamacije, iz kate- re je razvidna nemška predrz- nost, oholost, zločinstvo in ras- no sovražstvo. Poleg tega je pa tudi čutili senco kapitalističnih protoktorjev, ki žele, da se nem- ška moč zopet dvigne. Ta nem- ška namera mora biti uničena in naše geslo bodi: Slovani — združite in zedinite se!

obtožiti demokratično ljudsko armado napak, ki so jih samj zakrivil.

V ta namen uporabljajo kitajski reacio- narji izmišljene in izzivalne vesti, ki jih priobčujejo v svojih časopisih.

Tako je prinesel na primer šanghajski ča-

sopis »Dagunbao« izmišljeno vest, da je dru- ga kitajska flota odkrila v pristaniščih Vej- havei in Cif, ki sta v rokah demokratične ljudske armade, nekoliko motornih ladij s sovjetsko zastavo.

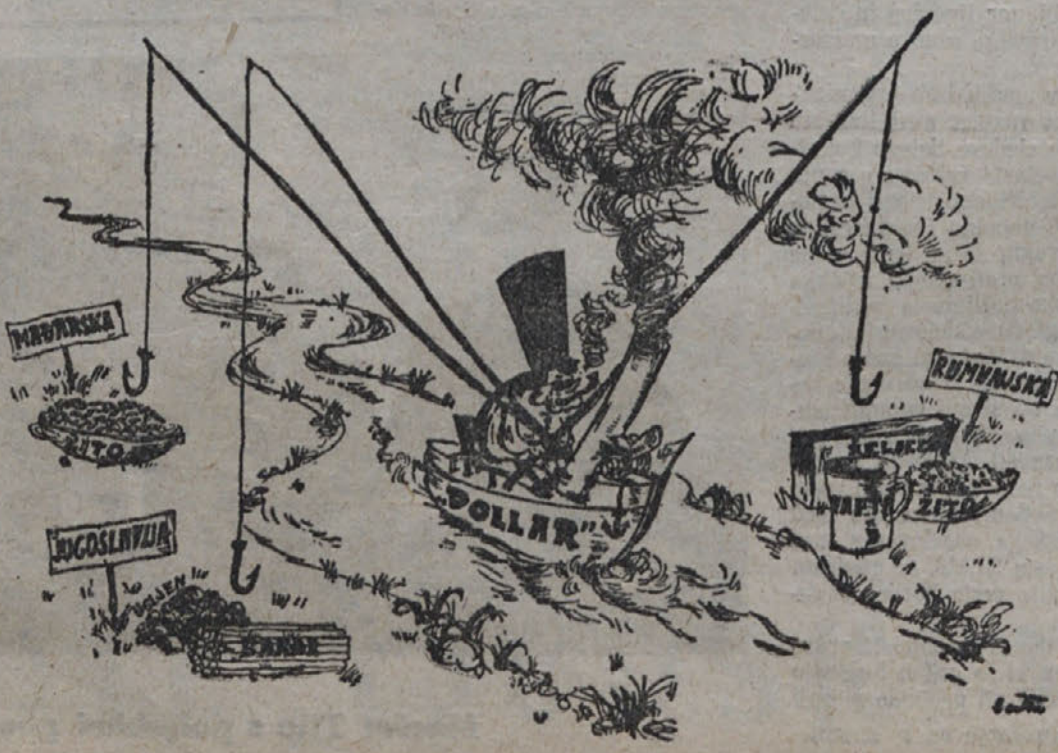
Tej lažni gonji se je pridružil tudi ve- černi list, »Cuniasibao« uradno glasilo Kuo- mintanga; zavidajoč uspeh, ki ga je izzvala lažna vest priobčena v šanghajskem časopisu, je ta časopis prinesel vest o 600 ruskih vo- jakih v mornariških uniformah, ki naj bi se nahajali na železniški postaji v Harbinu, ki jih pa prav gotovo ni mogel videti pisec tega članka, ker se je nahajal v oddaljenem Nankinu.

S takimi in podobnimi sleparijami sku- šajo kitajski reakcionarji čim bolj služiti svojim gospodarjem. In te lopovščine potem izkoriščati nekatere ameriške organizacije, katerih klasičen primer je tako imenovana ameriško - kitajska politična družba, ki raz- širja in izdaja take lažne vesti. Člani te reakcionarne družbe so na primer ponaredili vest, po kateri naj bi sama komunistična stranka v svojem poročilu in centralnega po- litičnega urada izjavila, da prejemajo ki- tajski komunisti orožje od Sovjetske Zveze. Da bi še bolj podkrepili to laž, so novinarji izjavili, da je to poročilo potrdil mednaro- dni urad komunistične stranke Skrajnega Vzhoda.

Ti obrekovalci bi hoteli na vsak način pre- pričati svet, da ni Amerika tista, ki se vme- šava v notranje zadeve Kitajske, temveč So- vjetska Zveza.

Naj omenimo samo, da so se celo An- gleži izrazil o teh časnikarskih racah s prislovico »obuti lastno nogo v tuj čevlji«.

DOLARSKI RIBIČ

PO DOMAČI ZEMLJI

Stvari

! a katerih je vredno razmišljati

Večna slava junakom, žrtvam za svobodo

Grobovi po vsej zemlji slovenski, po Štajerski in po Primorski, po vsej Kranjski, po Reziji in po Prekmurju, po Koroški tja do Gospe Svete... po grapah in vrhovih, po poljih in senožehtih; grobovi v Dachau-u, Rawensbrücku, Auschwitzu... na Rabu, v Gonarsu, po Nemčiji in Italiji, po vsej Jugoslaviji... pokopani in nepokopani junaki... nemo pričajo o strašni in veličastni borbi našega naroda za svobodo. To niso grobovi kakor iz mirnih časov, grobovi umrlih za boleznijo, starostjo, slučajno nesrečo. To so sredi cvetja izpodsekana drevesa. Njih se spominja ves narod in spominjal se jih bo čedalje bolj! Oni so padli za svobodo, za odrešenje naroda iz sužnosti... oni bodo zato večno živeli. Pesem bo pela o njih, o njih, o njih se hod pisale knjige, kakor pravi v »Gorskem vijencu« črnogorski pesnik P. P. Njegoš:

Sto su oni? Žertve blagorodne,
Da prelaze s bojnih poljanah
U veselo carstvo poezije,
Kako rosne svijetle kapljice
Uz vesele zrake na nebesa.

Te dni stoji ves narod, vse naše ljudstvo sklonjeno v mislih pred temi grobovi, iz katerih nam kali novo življenje — svobode, pravičnosti, bratstva. Da bi bil že končno ves naš narod svoboden in združen v svoji domovini, za kar je dalo toliko junakov in mučnikov svoje življenje!

27. oktober - zgodovinski dan slovenskega naroda

27. oktobra so bile v Sloveniji volitve v slovensko Ustavodajno skupščino. Ta dan je bil za vse delovno ljudstvo slovenskega naroda velik praznik, kajti prvič v zgodovini, jemlje slovenski narod sam svojo usodo v lastne roke. Na dan volitev sem se vozil po Sloveniji, od mesta do mesta, od vasi do vasi in opazoval potek volitev. Povsod sem srečaval ljudi, ki so hoteli na volišča, v večjih in manjših skupinah, resno in dostojanstveno ter tudi z veselo pesmijo na ustih. Pri vseh sem opazil navdušenje, zadovoljstvo in ponos.

Nikjer pa nisem videl policije, ne orožnikov, ki so bili v stari Jugoslaviji nerazdružljivo povezani z volitvami. Sijajen red in mir, toda brez pušk in bajonetov. Tako sem videl resnično svobodne ljudi, ki so lahko brez pritiska izrazili svojo voljo.

Danes so že znani rezultati volitev in iz številk je razvidno, da se je volitev udeležilo 95% slovenskega ljudstva. To pomeni veličastno zmago Osvobodilne Fronte, dokazuje enotnost slovenskega naroda in zaupanje vodstvu OF, ki je sestavni del Ljudske fronte Jugoslavije, ki jo vodi maršal Tito.

Kakšna je zgodovinska važnost volitev in kolikšen je njih pomen za slovenski narod, je pa najbolj jasno povedal tovariš Kardelj:

Ustavodajna skupščina ima dve značilni stvari, ona je na eni strani prvo svobodno predstavništvo slovenskega naroda, ki bo svobodno sprejelo ustavo prve njegove države v zgodovini, ustavo LR Slovenije. Toda naša Ustavodajna skupščina je hkrati izraz in vrhovni organ oblasti delovnih ljudskih množic, organ naših delavcev, kmetov in delovne inteligence, organ tistih ljudi v naši deželi, ki v potu svojega obraza ustvarjajo bogastvo te zemlje in ki ji edini lahko dajo blaginjo. Lahko bi tedaj dejali, da v teh volitvah slovenski narod slavi dvojno zmago: Slavi zmago dokončnega nacionalnega osvobođenja večine slovenskega naroda — žal, ne moremo še reči vsega slovenskega naroda, — slavi pa tudi veliko zmago delovnega ljudstva nad izkoriščevalci in izdatelji, zmago nad vsemi tistimi, ki so hoteli živeti in ki so živeli od dela in trpljenja drugih ljudi.

Stavka pristaniških delavcev

Ne povemo nič novega, če rečemo, da je danes v Trstu nad 30.000 brezposelnih delavcev. Še celo več jih je, tako da se ZVU sploh ne upa objavljati novih številk. Pred meseci se je še nahajala »rubrika brezposelnih« v njihovem biltenu, danes so jo ukinili.

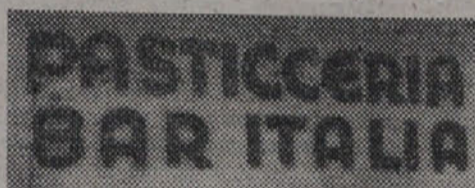
Odkar ne objavljajo več v biltenu števila brezposelnih pa daje funkcionar Urada za delo na vprašanja, koliko je brezposelnih, odgovor: Nekaj več kakor prejšnji teden. Po zadnjih podatkih lahko sklepamo, da jih je sedaj že okoli 35.000. Toda to ni definitivna številka, ker brezposelnost še narašča.

V takih okoliščinah pa je uprava (ali Urad za delo pri ZVU) zanorila 30 beguncev iz cone B. Pri zaposlitvi se niso ozirali na delavce, ki že meseci čakajo na delo, temveč so jih vodili »višji interesi«. Namesto da bi ti delavci ostali doma, kjer je kruha in dela dovolj za vse, ki hočejo delati, so prišli odžirati kruh delavcem v Trst. Tukajšnje oblasti pa so jih rade volje sprejele. Toda nam je že dovolj dejstvo, da so ti delavci zbežali iz cone B in vemo, kakšna je njihova preteklost, saj take izbeglice poznamo že iz vrst civilne policije in CLN-ovskih band. Prav zaradi tega razumemo, zakaj so se tako odločno uprli njih zaposlitvi pristaniški delavci.

Begunci so imeli prav tako zelene izkaznice, kakor jih imajo vsi tisti, ki spadajo med »bedne«. Ali imajo pravico do teh izkaznic, bodo ugotovili delavci sami, ki so v ta namen izvolili posebno komisijo.

Sedaj je stavka prekinjena. Vendar je odločen nastop delavcev pokazal, da si delavci ne puste neopravičeno odvzemati zaslužek in da se bodo še naprej brezkompromisno borili za svoje pravice.

Kaj menite?

Tam, kjer vlada najhujši teror »slavokomunistov«, kjer preganjajo nič hudega sluteča Italijane, kjer streljajo ljudi po cestah, samo zaradi tega, ker govorijo italijansko, kjer so iztrebili vsako sled italijanstva, kjer so porušili vse cerkve, vse šole in spremenili v pepel vso dvatisočletno kulturo, kjer... kjer — (da bo enostavneje berite kar »Voce libero«).

Tam na Reki, kjer se vse to godi, so pred dnevi odprli hrvatsko in italijansko gledališče, v italijanskih in hrvaških nižjih in višjih šolah se je pričel reden pouk. In mimogrede, tam visi v neki ulici 3 do 4 metre dolga deska z napisom: »Bar Italia«.

Ne da bi se spuščal v razpravljanje, si dovolim le prav matljano vprašanje: Kaj bi se zgodilo, če bi sredi Trsta visel na nekem poslopju napis: »Bar Jugoslavija«, ko so že samo napisi demokratičnih ustanov in slovenske knjigarnе doživle tako nebrzdano fašistično nasilje.

Torej je le razlika med dvema demokracijama? Kaj menite?

Očividec tega in onega

Pri finančni intendanturi v Trstu, urad za kolke, je še vedno v rabi pečat s savojskim ščitom, dvanajstimi litorskimi snopi, letnico XXIII. itd. Je to li navadna pozabljenost? Domotožje? Ali morda zavedna politična manifestacija še neprečiščenih.

Mladinski list „Gioventù“ ukinjen

Pred nedavnim je Truman v New Yorku govoril o najvažnejših svobodnih in med njimi omenil svobodo govora (smatramo, da spada svoboda tiska pod isti pojem).

To je sicer rekel v New Yorku (reklet), v Trstu pa je zavezniški tiskovni urad ukinil izdajanje lista napredne mladine »Gioventù«, ker se je te svobode poslužil.

Kako je torej z zapadno demokracijo?

Nekaj naslovov iz „Glasu zaveznikov“

PAPEŽ O PRISILNIH PREKRŠČEVANJH V JUGOSLAVIJI. (8. oktobra)

NIKAKIH AMERIŠKIH POMORSKIH OPORIŠČ V ITALIJI. (16. oktobra)

MADŽARI NE VIDIJO STRAŠILA »SLOVANSKEGA BLOKA«. (7. oktobra)

TRDITVE MOSKVE »PRAVA NEUMNOST«. (2. oktobra)

ZAKLJUČEK BREZ JUGOSLAVIJE. (16. oktobra)

TUDI JUGOSLAVIJA MORA ZA DOSEGO MIRU KOT DRUGI NARODI, PRISTATI NA KONCESIJE. (19. oktobra)

TRST v Levstikovi dobi

ODLOMEK IZ DR. SLODNJAKOVEGA ROMANA »POGINE NAJ PES«

Bela plinska svetloba je pritrjeno sušeta in dežila z dveh lestencev pod visokim stropom čitalniške dvorane na Lesnem trgu. Tudi na obeh podolžnih stenah so bile pritrjene svetilke, iz katerih je na gosto lila vodeno mlečna luč. Ves prostor je polagoma oživil: na razsvetljenem odru v ospredju je za mogočnim zastorom iz rdečega žameta rahlo zavzel klavir in mehak ženski glas se je voljno ovijal kovinskega, žarečega moškega glasu. A dvo-spev je že v samem začetku nenadoma zamrl in namesto njega se je zaslislal smeh in priljubljen pogovor. Po dvorani so švigali mladi ljudje v črnih svečanih oblekah in urejali vrste sedežev, stiskali zdaj pa zdaj glave v nemirnem pričakovanju in se ozirali na oder, kjer se je med smehom pričel dvospev znova. Med vrati so se pojavljali prvi gostje.

Ljudje so pričeli prihajati kar zdržema, da sta tudi častitljivi prijatelji prenehali z zanimivim pogovorom in se zagledali v blestečo obleko gospe predsednice Karlote Sorčeve, ki je stala z možem Edvardom, čitalniškim predsednikom, in večjo družbo gospodov in gospa in prvi vrsti tik pred odrom in se radovedno ozirala po dvorani ter sprejemala poklone z leve in desne.

Toda preden sta utegnili nadalje soditi o tem in onem, je hipoma začela zamirati blesteča svetloba, razgovor, pozdravi, smeh in šum prihajajočih so mahoma zastali, se čez trenutek zopet oglasili, a se potem izgubljali v čedalje tišjih valovih. Zastor se je dvignil in na odru se je prikazala dvojica mladih ljudi, dekle v ženski, fant v moški noši tržaških okoličnanov, ona z dragoceno belo pe-

čo s polnimi nedri vijolic med gubami široke, rdeče svilnate rute in nizom zlate verižice, on z vidrovko na glavi, oblečen v črno jaketo, na kateri sta se bleščali po dve vrsti srebrnih gumbov, in v kratke črne hlače, obšite z rdečo svilo; na mečah je nosil modre nogavice, obut pa je bil v nizke čevlje s širokimi, svetlimi zaponkami.

Gledalci so bili presenečeni, dasi sami niso vedeli, ali bi se jezili ali veselili. Kdo se je domislil, da je pregovoril pevca in pevko, da sta se oblekla v to smešno mandrijarsko nošo?

Toda njuno, petje je pregnalo presenečenje in preprosta Fleišmanova podoknica po besedah Prešernove Pod oknom se je zdela ljudem kakor uresničenje sna o pesmi. Levstik pa je moral ves večer misliti na prijatelje iz luke, tajnikom Francetom Zegom, ali kakor je on izgovarjal njegovo ime — Zegom — in doslužnim pomorskim kapitanom Jerkom Batanovičem, ki je bil blagajnik čitalnice.

Nekoliko sedežev dalje na levi je bolj slutil kakor videl prijatelja Cegarja poleg žene Viktorije. V prvih vrstah so sedeli čitalniški odborniki, bogati trgovci in visoki uradniki, nato manj pomembna meščanska družba vsakovrstnih samostojnih poklicev in različnih uradniških stopenj do mladih trgovskih uslužbencev, ki so se priglasili za Levstikove slovenske in Legove češke tečaje. Med ljudmi je bilo mnogo iskrenega veselja in navdušenja, ki se je stopnjevalo od pesmi do pesmi, od deklamacije do deklamacije, od slovanskih skladb, ki jih je zaigral češki učitelj glasbe Vlček do virtuosnih komadov Francoza Lafonta.

Ljudje so vzklikali ob vsaki točki. Z veliko hvaležnostjo so sprejemali prve utripe domače kulture in neustrahovano so nazdravljali diletantom: »Živjole!« in »Slava!« Levstik pa je moral ves večer misliti na prijatelje iz luke, ki jih ni bilo na besedo, temveč so hodili po svojih vsakonočnih zabavah in opravkih na dnu tržaškega živ-

ljenja. Benčino in Grila je izrecno pohvalil in jima dal tudi denar za vstopnice. Obljubila sta, da prideta, pred začetkom pa ju je zaman iskal med ljudmi. Ob tem spoznanju mu je bilo tesno pri duši in najrajši bi bil vstal in šel. Dušilo ga je ob misli, da je velik del njegovega majhnega naroda brez zanimanja za kulturne prireditve.

Po besedi so z južnjaško naglico in živahnostjo izpraznili dvorano. Ljudje so odšli ali pa so se zatekali v sosednje prostore, kjer sta bili gostilnica in kavarnica. V dvorani se je utaborila najprej godba in kmalu je v njej spet vse vrel v razigranem plesu. Od nekod so pritisnili mladi ljudje, ki jih prej ni bilo videti. In tedaj je zavladala taka gneča, da so parčki zaripli lic trumoma bežali iz razvalovanega prostora. Poleg slovenščine se je pričela krepko uveljavljati laščina in nekateri ljudje so razburjeno spraševali, kdo da je spustil tujo sodrgo v hišo.

»No, vi večni kritik, ali ste vsaj nocoj zadovoljni?« je nagovoril Sorč Levstika, ko je v nekem trenutku vsa njuna družba odšla na plesišče. »Kaj povešate glavo? Toliče in tako imenitne množice se nismo imeli v naši čitalnici. Veselje in bogastvo vsepovsod! Tržaški Slovenci in Slovani ne več okoliški kmet in vinogradnik, temveč se je krepko zajedel v sam stržen tržaškega življenja kot trgovec.

»Bog-ve, če niso bili Slovani v Trstu močnejši, dokler je še okoličan razbijal skale in trebil grmovje, zasajal vinograde in sadovnjake, kopal ograde in oral njivice. Ali ne vidite da se vihrotaplja na njegovo zemljo tujec, odkar je njegova prva in edina skrb, da bi čimprej zamenjal domačo nošo z gosposko obleko, in če to ni mogoče, pa z delavskimi ali pa celo — s fakinskimi cunjami. Ali ne čutite, da vas hočejo tako odrezati od slovenske dežele in obkoliti v samem mestu? Kako dolgo se boste potem pač še upirali?«

Ponemčevanje koroških Slovencev

Ponemčevalni proces na Koroškem od srede 19. stoletja naprej se je bistveno razlikoval od srednjeveškega. Čeprav je bila socialna odvisnost in podvrženost slovenskega življa v obeh primerih razlog za uspešnost ponemčevalnega procesa, je vendar razlika v tem, da je v drugem razdobju prevladovala nasilnost. Značilnost je bila v nasilnem narodnem šovinizmu, ki je dal značaj temu procesu in čigar najdoslednejši izraz je nacifašizem. Obeležje je bilo tako, kakor je vladalo na Primorskem za časa fašističnega režima in se ni v ničemer razlikovalo od njega. Pri tem so Nemci uporabili vsa sredstva, ki jim je nudil družbeni sestav in gospodarstvo. Nemci so imeli v svojih rokah ne le vso deželno upravo, temveč kot fevdalni gospodje in premožni sloj meščanstva, tudi vsa produktivna sredstva v deželi. Slovenci so pa predstavljali kmečki in delavski sloj, kar so Nemci izkoriščali za njihovo nasilno ponemčevanje. Slovenci so se šele v teku 19. in 20. stoletja osvobodili fevdalnih tlačanskih vezi in to najprej na Kranjskem, nato pa še na Primorskem in Štajerskem in tako je nastajala socialno svobodna plast. Pri Nemcih se je tedaj zbudil močan in oster nacionalizem, ki je imel lahko stališče nasproti mlademu, šele prebajajočemu se narodu. Ta novi nemški nacionalistični duh je bil izraz velenemške ideje, za katero so delali vodilni sloji, tako na Koroškem, kakor na Štajerskem. Pod vodilom take imperialistične ideologije so te sile delovale za časa avstroogrske monarhije in za časa avstrijske republike. Svojo popolno sprostitvev pa so našle po priključitvi Avstrije k Hitlerjevski Nemčiji.

Neglede na to, da so Slovenci imeli vse dolžnosti napram državi in morali plačati vsa javna bremena, kakor nemški državljani, niso uživali nobenih pravic; nasprotno, z javnimi sredstvi so jim kovali narodnostne okove in pripravljali narodno smrt.

Slovenci so zaman zahtevali slovensko šolo. Namesto te so jim dali znamenito „utraktivistično šolo“, v kateri so se otroci učili slovenščine samo nekaj mesecev v prvem šolskem letu, prevladovala je nemščina; čim so se ji otroci le malo priučili, je ta neomejeno zavladala. Vse pritožbe so bile zaman; čeprav je v nekaj primerih državno in upravno sodišče na podlagi ustavnih določil podalo povoljno rešitev, vendar jo ni hotel deželni šolski svet upoštevati in ugoditi priznanim upravičenim zahtevam. Še celo razgovor med slovenskimi dijaki v njihovem materinem jeziku so učitelji zabranili in kaznovali. Oviranje vsake izobrazbe v materinščini je povzročilo Slovincem ogromno škodo in po samih izjavah nemškim policijskim predstavnikom, je bila prav ta politika na šolskem polju odločilna za nemško zmago pri plebiscitu leta 1920. Predsednik nemškega bojnega društva „Südmark“, ki je predstavljalo velenemški imperializem v Avstriji, je izjavil l. 1932 na občnem zboru, da je treba v korist nemštva ohraniti utraktivistične šole. Takoj po priključitvi Avstrije k Nemčiji so ustanovili v slovenskih

krajih na Koroškem 60 otroških vrtcev, ki naj bi pospešili prekrjevanje Slovencev v Nemce. Zadnjih 67 dvojezičnih šol, katere je obiskovalo po uradni statistiki v šolskem letu 1936-37 še 10.253 slovenskih otrok, so ukinili. Prepovedali so slovenske abecedarne in premestili zmožne slovenske učitelje v čisto nemške kraje. Slični položaj je vladal v vseh uradih in podjetjih, tako, da si je bilo slovensko izobraženstvo na Koroškem prisiljeno poiskati zaslužek zunaj ožje domovine. V slovenskih in narodno mešanih predelih dežele je bilo leta 1913 poleg 1463 nemških le 66 slovenskih uradnikov. Tako je bil vsak urad novo ponemčevalno jedro. Slovenska beseda je bila nasilno izrinjena iz vseh uradov in še celo iz sodišč, kjer so jim kratili to pravico že od leta 1903, nasprotno določilom ustave avstroogrske monarhije. Od leta 1907 so morale tudi nemščine nezmožne stranke uporabljati ta jezik. V ta jezikovni boj je posegla celo ulica. Z demonstracijami je zahtevala, da morajo sodišča odkloniti vse slovenske vloge. Slovenci, ki se niso uklonili temu nasilnemu ponemčevanju, so postali brezpravni „izmeček“. V „demokratični“ avstrijski republiki je tudi po ustavnih določbah izgubila slovenščina svoje pravice. Tako so bile poteptane najosnovnejše pravice slovenskega ljudstva na Koroškem.

Tudi privatni kapital, ki je bil skoraj izključno v nemških rokah, je služil temu cilju. Vsa zemljiška veleposest je bila v državnih ali nemških rokah. Isto je veljalo za večje denarne zavode, trgovino, industrijo in tujsko prometno obrt. Zlati industrija, ki je zaposljevala večje število Slovencev, je delovala kot močno ponemčevalno sredstvo. Vsa gospodarska politika — davki, predpisi, preprodajo zemljišč itd. — je služila temu namenu. Ampak vse to jim še ni bilo dovolj; z odprtjem nasiljem so hoteli pospeševati raznarodovalni proces. Nasilno so onemogočali izobezanje slovenskih zastav, z nepadalnimi pohodi preprečevali slavnosti in priveditve koroških slovenskih društev in otvoritve prosvetnih domov. V dobi avstrijske republike se je to nasilje, ki so ga vodili ljudje, kateri so pozneje v času nacizma igrali glavno vlogo, še povečalo, ker so hoteli preprečiti, da bi mogla kdajkoli nastati ponovna nevarnost za izgubo Spodnje Koroške.

Odkar je bila Avstrija meseca marca leta 1938 priključena Nemčiji, se je položaj pod vodstvom istih ljudi še zelo poslabšal in poostrel. Ustanovili so ponemčevalne otroške vrtce, odstranili so zadnje dvojezične napise, razpustili še zadnja slovenska društva in prepovedali slovenske tečaje. S tem so bili Slovenci navezani izključno na domače učenje materinega jezika. Avstrijski nacisti so oskrumili grobove slovenskih zaslužnih mož in zapirali voditelje koroških Slovencev. Med vojno so posegli po najradikalnejšem sredstvu nasilne preselitve in na ta način pregnali nad tritisoč Slovencev. V načrtu je bila še večja preselitve, kar so ugotovili iz najdenih spisov in seznamov. Zlom nacistične Nemčije je

preprečil nadaljno izvedbo tega načrta. Ali naj dopustimo, da nova „demokratična“ Avstrija dokonča to, kar je prejšnja začela?

Ponemčevanje spodnje Koroške v zadnjem stoletju ni naravni proces, marveč dejanje najbrutalnejšega nasilja, ki so ga izvajali priseljeni Avstrijski velenemškega duha proti malemu slovenskemu ljudstvu, ki je branilo izključno svoje osnovne pravice. Vendar vse to ni moglo zlomiti duha odpornosti slovenskega ljudstva in našli smo Korošce v prvih vrstah osvobodilnega boja. Borili so se na rodni grudi in drugod po Sloveniji proti tisočletnemu nasilnemu zavojevalcu. Njihov boj mora sedaj roditi sadove in jim prinesiti svobodo, za katero so prelivali svojo srčno kri.

(Nadaljevanje prihodnjic)
Dr. K. C.

Desno: Slovenska narodna noša iz Roža.

Spodaj: Rožanski ples pod lipo.

Delovno ljudstvo

(Nadaljevanje s 1. strani)

kažipot sporazuma

ostati osamljeni in brezpomembni. Tjisti, ki smatrajo naš jezik za spakedranko, našo kulturo za nekulturo, naše običaje za divjaške, našo literaturo za ničevjo — in pri tem svojo kulturo za 2000. letno nakulturo — dokazujejo s tem svoje lasno neznanje in nekulturo. Take ljudi bo treba izključevati kot škodljivce, ker njihovo početje ne bi pripomoglo k iskrenemu razumevanju med dvema narodoma, ki jima je usoda določila, da živita na skupnih tleh. Najprej je treba medsebojnega spoznavanja in spoštovanja in iz tega se bo rodilo kot naravna posledica sodelovanje in prijateljstvo.

Slovenci poznamo italijanska kulturna dela, poznamo njihovo literaturo, glasbo, slikarstvo, kiparstvo, arhitekturo itd. Vprašanje pa je, koliko Italijanov pozna naše ustvaritve na kulturnem polju in na drugih toriščih človeškega udejstvovanja. Popolnoma zgrešena vzgoja fašizma, ki je širil duh narodne nestrpnosti, razne mrznje in podcenjevanja drugih narodov, ki je stremel po njih zaslužnjevanju, gotovo ni doprinesel ničesar k spoznavanju in spoštovanju med narodi, kar je predpogoj za harmonično sožitje.

V tem sporazumu med sindikalnimi organizacijami vidimo novo zarjo na tržaškem nebu in ako bomo znali gojiti to pridobitev in ustvariti v ostalih družabnih plasteh ljudstva isto razpoloženje po demokratičnem sodelovanju, smo uverjeni, da bo iz tega zrastle bratstvo, ki bo dalo rezultate, po katerih pomen bo segel preko meja tržaškega ozemlja.

Dr. K. C.

Člani mednarodne plebiscitne komisije v Celovcu. Razen francoskih in naših zastopnikov so nastopali proti Slovincem vsi, zlasti pa italijanski, sovražno in pristransko ter pripomogli k nesrečnemu izidu.

Nova izdaja »POŽGANICE«

Slovenski knjižni zavod v Ljubljani je pravkar izdal drugi natis znanega romana Prežihovega Voranca „Požganica“. Prva izdaja je bila razprodana kmalu po izidu: dokaz, kako je ta roman o slovenski Koroški s svojo problematiko ondočnih socialnih in nacionalnih bojev zanimal slovensko občinstvo. Tej drugi izdaji pa daje še poseben pomen sedanje stanje koroškega vprašanja: Položaj koroških Slovencev, njihova borba za svobodo in za priključitev k novi, ljudski Jugoslaviji odmeva na široko v naši javnosti in vzbuja načelen odpor zoper nekdanji plebiscit, ki

ni mogel pokazati pravega stanja ljudske volje in ne rešiti nacionalnega vprašanja koroških Slovencev, ki je tesno povezano s socialnim. Prav to je odlično pokazal Prežihov Voranc v svojem romanu „Požganica“, kjer opisuje v okviru Slovencev in njih borbo za kruh, za svobodo in pravico. „Požganica“ je naš najboljši slovenski tekst o koroškem plebiscitu; v tem romanu nastopajo tudi nekatere resnične osebe. Z njim nam je olajšano razumevanje koroških razmer. Roman pa se od likuje tudi po povsem epičnih kvalitetah in sodi po splošnem mnenju naše kritike med najboljše slovenske pripovedne tekste.

Zdaj je bil zares konec.

Poljak Subienkow je v dolgi kalvariji od Varšave preko vse Rusije in Sibirije upiral pogled v kulturne prestolice zapadne Evrope kakor golob, ki v naglem poletu stremi k svojemu golobnjaku. Zdaj pa je ležal uničen na snegu v nekem izgubljenem kotu polarnega sveta, daleč od cilja kakor še nikoli.

Tam, na skrajnem robu Severne Amerike, se je končala njegova življenjska pot. Ležal je na snegu z rokami zvezanimi na hrbtu in čakal, kdaj ga bodo začeli mučiti. S kalnimi očmi je opazoval ogromnega kozaka, ki so ga pred njim mučili. Ko so moški dokončali svoje delo, so nesrečneža prepustili ženskam. Silno kričanje žrtve je pričalo, da so ženske prekašale moške v iznajdljivosti mučenja.

Subienkow je opazoval grozni prizor in je drhtel. Ni ga bilo strah bližnje smrti. Predolgo mu je bilo življenje zgolj strašna muka, premnogokrat ga je preklel, da bi se zdaj bal smrti. Toda tlačila ga je misel na mučenje.

Preiti iz življenja v smrt z eno kretnjo in z nasmehom na ustnicah, kakor da je to nič, tako bi bilo lepo umreti. Toda umirati polagoma, po kapljicah, je bilo strašno. Prošiti in rotiti krvnike, prosjačiti za milost hitre smrti, kakor je delal veliki Ivan in tovariši pred njim, je bilo sramotno in poniževalno za njegovo uporniško naravo.

Upanja na beg ni bilo.

Ves čas, odkar je živel v sanjah o svobodni Poljski, je bil kakor lutka v rokah usode, neusmiljene usode, ki ga je preganjala preko neskončnih sibirskih pustinj in ga na poslednjem pripeljala z neizprosno krutostjo semkaj, v deželo večne noči, na skrajno mejo vesoljstva. In tu bo moral umreti. V večnem zapisniku sveta je bilo bržkone zapisano, kakor hitro je bil spočet v materinem telesu, da bo njegovo življenje divje in da bo umrl strašne smrti.

In to, on, Subienkow, ki mu je bil živčni sestav tako občutljiv in nežen, ki je bil pesnik, sanjač in umetnik.

Tesnoben vzdihljaj se mu je izvil iz prsi. Skoraj ni mogel verjeti, da je bila tista brezoblična, krvaveča gmota, ki je tulila tam pred njim, Ivan, velikan Ivan, ki se je vdal gusarstvu, mož jeklenega srca, ki mu je bil živčni sestav tako otopel, da to, kar je bilo za druge bolečina, je bilo zanj žgečkanje.

Bilo je nepojmljivo, da more človeško bitje toliko pretrpeti: kozakovo mučenje je trajalo dvakrat dlje kakor pri drugih.

Subienkow je čutil, da bo zblaznel, če se kozakovo mučenje ne bo končalo. Zakaj Ivan še tuli? Zakaj ne umre?

Toda po kozakovi smrti je bil on na vrsti. Jakaga je bil tam in čakal. Gledal ga je in se režal, kakor da vnaprej uživa njegovo mučenje. Jakago je on sam, še teden dni ni bilo tega, obrcal in spodil iz utrdbe. Prav gotovo se bo hotel osebno maščevati nad njim in mu je zato pripravil prav posebne muke.

V tistem hipu so se ženske odstranile od velikega Ivana in se pri tem smejale, mahajoč z rokami.

Subienkow je tedaj videl strašno iznakaženega Ivana. Ta pogled je bil tako grozen, da ga je posilil strahoten, histeričen smeh.

Indijanci so ga začudeno gledali, da se je mogel smejeti. Pa tudi sam se je čutil svojemu brezumnemu smehu. Da bi se mogel premagati, je skušal obrniti svoje misli drugam.

Zamislil se je v svojo preteklost.

Spomnil se je očeta in matere, majhnega škotskega konja, ki ga je jahal v otroških letih, francoskega domačega učitelja, ki ga je poučeval v jezikih in plesih in ki mu je nekega dne v hipnem ogorčenju iztrgal iz rok neko Voltairovo knjigo. Mimo njegovih oči sta šla Pariz in Rim. zamegljeni London in razigrani Dunaj. Bilo mu je, kakor da je v družbi mladih rojakov, ki so kakor on sanjali o neodvisni Poljski s poljskim kraljem na varšavskem prestolu.

Od tistih sanj dalje se je začela njegova žalostna pot. Izmed vse družbe nekdanjih prijateljev je bil samo on še živ. Spominjal se je plemenitih src tovarišev, ki so poginili drug za drugim. Dva sta bila usmrčena v Petrogradu, tretjega je ječar pretepel do smrti. Med veliko potjo, s krvjo zaznamovano, ki so jo prehodili v sibirsko pregnanstvo, in ki je trajala več mesecev, so jih kozaške straže mučile in pretepele. Na tej poti je eden omagal in ni več vstal. Od drugih so mnogi umrli od mrzlice in pomanjkanja. Dva sta poskušala utesiti, pa sta storila smrt od kozaških strelcev. Samo njemu se je posrečilo priti do Kamčatke s pomočjo denarja in listin, ki jih je ukradel nekemu popotniku, ki ga je našel umirajočega na snegu.

Za njim ni bilo rešitve. Vračati bi se moral preko Sibirije in Rusije, napraviti bi moral zopet neskončno pot, ki bi je ne zmogel. Edina pot rešitve je bila naprej, vedno naprej, preiti preko Ledenege morja in nato preko Behringove ožine doseči Alasko. Tako ga je pot zanašala vedno globlje v divjino.

V ta namen se je pridružil morskim razbojnikom. Na njihovih jadrnicah je skušal trikrat priti na vzhodno stran. Večkrat je trpel lakoto in žejo, na vedno razburkanem morju so razsajali viharji in živeti

je moral v družbi z ljudmi, ki so se povrnil v prvotno divjaško stanje. In vse to je pretrpel, da bi prebrodil tisto usodno ožino.

Trikrat je morje vrglo nazaj na Kamčatko njega in njegove nebrzdane tovariše po hudem trpljenju in pomanjkanju. Četrtrič se je prevoz posrečil.

Bil je med prvimi Evropejci, ki so prišli na bajne otoke Tjulnjev. Toda on se ni izkrcal na te otoke, da bi tu denar zapravil, kakor njegovi tovariši. Ti so obogateli s tihotapstvom in gusarstvom in zdaj so ukradeni denar razsipali v blaznih orgijah. On pa je iskal pot v Evropo skozi Ameriko.

Da bi prišel v Ameriko, se je vkrcal na druge ladje skupaj z drugimi gusarji. Bili so to pustolovci vseh narodnosti: Slovani, Rusi, Mongoli, Tatarji in Sibirci, ki so puščali povsod za seboj sledove krvi. Povsod, kjer so prišli na kopno, so jim morali urojenci plačati tribut. Vasi, ki so se upirale, so požgali, stanovalce pa poklali.

Tako so minila mnoga leta.

Nekoč se je pojavil iz Kamčatke ruski mešanec Malakov, ki je poveljeval najkrvoločnejši tolpi pustolovcev.

Subienkow je postal njegov prvi pomočnik.

Malakov se je zasedel s svojimi jadrnicami, ki so bile nakrcane z blagom in strelivom, ob delti Kwikpaka. Subienkow je svetova! Malakovu, naj bi se napotili navzgor proti deročemu toku reke.

Ko so prejadrali kakih pet sto milj, je Malakov sklenil, da se ustavijo na ozemlju Indijancev Nulatov in da postavijo tu utrdbo.

Subienkow bi bil rad videl, ako bi šli še naprej, toda ker se je bližala zima, je bilo bolj pametno, da ostanejo tu. Prihodnja pomlad, ko se bo stajal led, je nameraval izginiti ponoči in nato prepotovati vso Kanado do Hudsonovega zaliva. Malakov ni vedel, da sta Kwikpak in Ykon ena in ista reka, Subienkow pa ni bil tako nesposoben, da bi mu to povedal.

In tako so začeli postavljati utrdbo. To trdo delo so morali opravljati Indijanci Nulati in stene, zgrajene iz krceljev, so naglo rastle od tal. Delo je bilo surovo in gusarji so z biči poganjali Indijance.

Mnogi Indijanci so skušali zbežati, toda ujeli so jih, nato so jih privezali na deske in jih pretepli, prav tako, kakor so delali carski biriči. Mnogi med temi nesrečneži so umrli. Drugi so preživeli hudo kazen in niso več poskušali zbežati.

Sneg je zapadel, preden je bila utrdba končana. Tedaj so sosednemu plemenu naložili velik davek. Ker so se upirali, so jih pretepli, nato pa so jim vzeli žene in otroke za talce, dokler ne bo plačan davek.

Sejali so kri in sovraštvo in čas žetve je prišel.

(Se nadaljuje)

JACK LONDON

KRIŠTOF
DIMAC

Krištof Bellew (Bilju), doma iz San Francisca, je zaslovel po svetu pod imenom Krištof Dimac. Tista leta, ko je izpremenil ime, se je spremenil tudi on sam.

Dvaindvajsetletni je zapustil vseučilišče, v sedemindvajsetem letu pa je slučajno zašel med urednike tednika »Vala«. Pisal je ocene in podlistke iz življenja San Francisca. Toda časopis s svojimi večnimi potrebami ni požiral samo njegovih duševnih moči, temveč tudi njegovo imetje.

Krištofov stric John Bellew, mož osemindvajsetih let, potomec onih starih družin, ki so v drugi polovici 18. stoletja prodrle na zapad Amerike, je bil pravo nasprotje svojega nečaka: čvrst, močan in neustrašen. Rekel je Krištofu: »Tvoj oče bi ti kmalu pregnal tvoje muzikalične in umetniške muhe. Tudi jaz sem še zdaj bolj junak nego ti. V kratkem

pojdem zopet na potovanje. Spremljal bom nečaka Hala in Roberta, ki

gresta v Klondajk na Aljasko, kjer pridobivajo zlato.

Mladi mož je skočil k stricu, mu stisnil roko in vzkliknil: »S teboj grem!«

RUSKI ZNANOST RUSKI

kemiki

Ime ruskega kemika Mendeljejeva je znano širom sveta; njegova odkritja pomenijo začetek nove dobe v kemiji. Drugi ruski kemiki so manj znani, pa ne zato, ker ne bi bile njihove zasluge velike, ampak zato, ker je zapadni svet vedno le polagoma priznaval ruske uspehe na vseh področjih naprednega življenja. Največji dokaz za to trditve je Mendeljev sam. Njegove zasluge za znanost so dolgo tajili, zlasti v Nemčiji. Po drugi strani pa je bilo med ruskimi učenjaki mnogo svobodoumnih ljudi, ki so se trudili da bi svojo državo in ljudstvo dvignili na višjo raven, dočim revolucionarne ideje niso bile carskemu režimu všeč. Zato se je dogajalo, da so mnogi zasluzni možje znanosti in napredka v sami Rusiji ostali nepriznani. Še več! Ni malo primerov, ko so se morali prav ti možje napredka boriti z ogromnimi težavami, če so hoteli nadaljevati svoje znanstveno delo. Danes se sovjetska znanost ponaša z njihovimi uspehi in njihovim delom. Njih knjige se tiskajo v ogromnih nakladah, njihove znanstvene metode in izkustva služijo mladim pokolenjem Sovjetske zveze.

Kemija se v Rusiji začela v Mihajlom Vasiljevičem Lomonosovim (1711-1765). Teško je opisati delo in zasluge tega genialnega učenjaka, enciklopedista in pesnika. Literarni zgodovinarji označujejo z njegovim imenom početak novega razdobja ruske književnosti. Lomonosov je uredil književni jezik in slovnico, sam je pisal in zbiral gradivo za rusko zgodovino. Bil je prepričan o življenjski sili svojega naroda, saj je bil sam preprost kmečki sin, ki je z lastnim delom izpričal resničnost svojega vzklka: »Koliko Platonov in Newtonov lahko rodi ruska zemlja!«

Njegova dela na področju prirodopisnih ved so bila pozabljena skoro sto petdeset let. Šele ob 200. obletnici Lomonosovljevega rojstva je kemik Menšutkin omogočil izdajo njegovih zbranih del. Napredne misli so zadivile poslušalstvo v Akademiji znanosti. Toda v čem je veličina Lomonosova-kemika?

Lomonosov je živel v dobi, ko je bila kemija kot znanost šele v povojih; atomistična razčlenba materije je bila tedaj še popolnoma neznana stvar. Lomonosov se je lotil posla z veliko odločnostjo in je raziskoval do svoje smrti. Tolmačil je prirodne pojave kot rezultate razvrstitve in gibanja atomov s pomočjo sil, ki jih vsebujejo atomi. Nasprotno je teži o tajnih silah in substancah, držal se je v prvi vrsti tehtnice, računov in merjenja. To stališče ga je nujno dovedlo do tega, da je pojmoval kemične pretvorbe kot spajanje atomov v molekule. Po tej poti je prišel do osnovnega spoznanja, ki pravi, da je materija neuničljiva. Kemiki zapadnega sveta so to spoznali šele 50 let pozneje na podlagi poizkusov Lavoisiera. Lomonosov je bil trdno prepričan, da morejo le kemija, fizika in matematika z uspehom reševati vprašanje snovi in spreminjanja materije. Tako je položil temelj fizikalni kemiji sto let prej, preden se je ta ideja porodila v zapadni Evropi. Prepričan o resničnosti svojih trditve, je Lomonosov zgradil prvi fizikalni laboratorij v Rusiji ter začel sistematično študirati kemijo. Bil je uverjen, da mora znanost pomagati ljudem do ureditve boljšega življenja. Po smrti Lomonosova je znanost o kemični stroki v Rusiji zaspala in nazadovala. Njega samega so pozabili, vse eksperimentalno delo kemikov se je vršilo v lekarnah ali pa celo doma v kuhinjah.

Nov polet je dobila kemija v Rusiji šele v 19. stoletju, ko se je začela razvijati industrija. Proizvodnja je terjala od znanosti svoj delež in tako se je znanost približala praktičnemu življenju. Ruski kemiki so začeli raziskovati svojo deželo, odkrivati njena bogastva in so kmalu dohiteli države, ki so bile v tem časovno pred njimi. Imeni A. A. Voskresenskega in N. N. Zinina sta znani vsemu svetu. Vzgojila sta cel red novih znanstvenikov in uredila potrebne laboratorije. Voskresenski je bil profesor na petrograjski univerzi. Kot sijajen pedagog je vzgojil niz mladih kemikov med njimi Mendeljejeva, ki je rekel o svojem učitelju, da je »ded ruskih kemikov«. Zinin, ki je bil profesor na univerzi v

Kazanu, pa je na področju organske kemije napravil še korak naprej. Osnovalec je šolo ruskih organskih kemikov, iz katere so izšli med drugimi veliki učenjaki A. M. Butlerov in A. E. Favorski.

Butlerova poznajo kemiki izven Rusije po pretvorbi formalina v sladkor, procesu, ki ima tako važno vlogo v sintezi organske materije. Doba njegovega delovanja spada v čas nastajanja organske kemije, ki je po zaslugi poizkusov prodira globoko v strukturo spojin žive materije in odkrila, da tu ni govora o nekakšnih »nadnaravnih« silah. Problem strukture organskih spojin — to je bil problem, na katerem je pokazal Zinin vse svoje znanje. Bil je nasprotnik tesnosrčnega šovinizma, pa tudi ozkosti v znanosti. Zlasti je pobijal nemško stališče, ki ga je imel priliko osebno spoznati na svojih študijskih potevanjih po Nemčiji, kjer so mu nemški kemiki zatrjevali, da so predvsem nemški naturalisti, da razvijajo v prvi vrsti »nemško«

znanost, itd. Ni čudno, da se je v Nemčiji iz takšnih nazorov izcimi »znanost«, ki je videla predvsem in povsod samo Nemca in njegove koristi. Sem spada n. pr. teorija o nadljudeh, ki so prav v minulj vojni prizadejali toliko gorja sovjetski državi in vsemu svetu.

Mendeljev je bil vsestranski kemik in učenjak; največje za sluge si je pridobil z razvrstitvijo elementov, toda gledal je tudi daleč naprej. Baval se je z vsemi živimi problemi znanosti in tehnike, n. pr. s poletji v stratosfero, z raziskovanjem polarnega sija, z analizo nafte s posebnim ozikom na njena ležišča v Rusiji. Bil je tako napreden, da se je po tej strani zameril uradni Rusiji. Nemška večina, ki je vedrila in oblačila v ruski Akademiji znanosti, mu zavoljo tega ni dala možnosti, da bi prišel do zaslužnega mesta in ga ni hotela sprejeti med svoje člane. Čeprav si je pridobil ogromne zasluge za

znanost, ni prejel niti Nobelove nagrade. Mendeljejevi pogledi so segali tako daleč v bodočnost, da je njegove načrte za industrializacijo in organizacijo znanstvenega dela uresničila šele sovjetska vlada.

A. E. Favorski je tudi eden izmed prvakov organske kemije ter je deloval kot kemični eksperimentator in organizator znanstvene vede do lanskega leta, ko je v visoki starosti umrl. Njegova dognanja so dala pobudo za zgraditev velike tvornice umetnega kavčuka. Po zgledu Favorskega so tudi drugi ruski kemiki vložili mnogo truda za znanstveno izgradnjo socialistične industrije. Zastopujejo naj imena: Zelinski, Kurnakov, Vernadski, Kablukov, Šorigin, Bah, Semionov, Hlopin, Pisarževski itd. To je v nekaj potezah podana epoha sovjetske kemije, ki se razvija z jasnimi perspektivami bodočnosti socialistične družbe za Sovjetsko zvezo in ves ostali svet.

Nekaj zanimivosti za vse...

ALI ŽE VESTE

Da približno 800 milijonov ljudi na svetu ne pozna poljuba kot znak ljubezni; da tehta ena perut muhe, kakor so ugotovile najnoveše natančne tehtnice, celih 3/100.000 gr; da se hranijo gnala lajca, ki jih ceni Kitajec kot slaščico, najmanj deset let v ilovnatih zemlji; da povzroča golšo tudi enostranska rastlinska hrana; da umre človek zaradi pomanjkanja vode v enem tednu in zaradi pomanjkanja spanja v dvajsetih dneh; da je nastal večji del vseh spisov svetovne književnosti pri migljajoči svečni svetlobi?

MAJHNI POMISLEKI IN VELIKI DOBIČKI

Zgodovina izumov poroča, da mnogi izumitelji, niso imeli nobenega dobička od svojega izuma, čeprav so izumili pomembne in prevažne novotarje, in da so celo umrli v veliki revščini, preden se je ugotovila velika vrednost njihovega izuma. Temu nasproti pa stoje majhni, zelo porabni izumi, ki niso zahtevali kdo ve kake bistroumnosti, ki so pa naklonili srečnemu izumitelju milijone (v dobri, predvojni valuti). Tako so zaslužili milijone: Paalmer za zaklepno kapico pri steklenicah za pivo in sodavico, Adams za žvečilni gumi, Richardson za pripravo, s katero se od-

pirajo škatle za konzervo, Lewi je pritril na drugem koncu svinčnika radirko. Vsi ti izumi niso bili plod dolgotrajnih poskusov in večletnega razglabljanja, ustvarili so izume praktični domisleki, ki jih naklanja naključje tudi nestrokovnjakom.

PROFESURA IN HUMOR

Na vseh učiliščih v Kolumbiji (ZdA) so ustanovili profesuro za humor. Prvi docent za ta učni predmet je filozof in humorist James Conan, ki se je lotil svojega poklica z vso vnemo in ki bo učil svoj slušateljce, kako se izvaja humor in kako se doseže dobra volja in smejalost.

NAJBOLJ RAZŠIRJENA KNJIGA

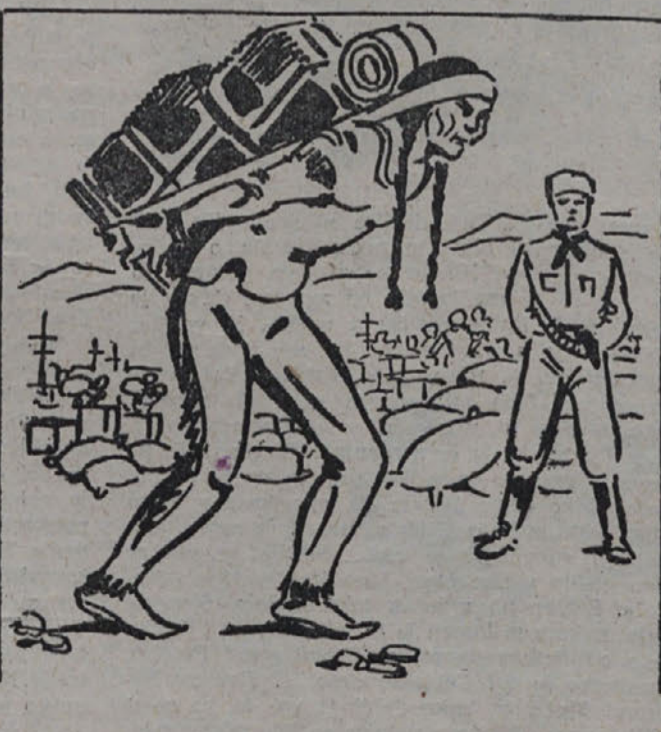
V Londonu stoji veliko poslopje, imenovano »Bible House«. V njem ima svoj sedež Družba sv. pisma, ustanovljena leta 1804. Ta Družba je največja dobaviteljica biblije na svetu. V skoraj 150 letih je oskrbela prevod sv. pisma na 692 jezikov in narečij. Naklada vseh biblij znaša približno 480 milijonov knjig. Ko se je prevajala knjiga na neko srednjeafriško narečje, se je boril prevajalec s hudimi težkočami, kajti izraza za »Sv. Duha« in za »greh« ni našel v tistem jeziku.

DVAKRAT NA LETO PO 12.000 KM

Lastovica in štorčija preletita dvakrat na leto ob selitvi na tisoče kilometrov. Rekord v poletu pa dosežejo ptice iz najsevernejše Azije in Amerike. Tako napravi deževnik dvakrat na leto pot, dolgo po 12.000 km, in sicer od Berinske ožine vzdolž azijske vzhodne obale do Avstralije in Nove Zelandije in zopet nazaj, to pa brez zemljevida, brez svetilnikov in brez kakršnega koli kazi-pota in še celo večinoma v temni noči.

ZAMAŠEK

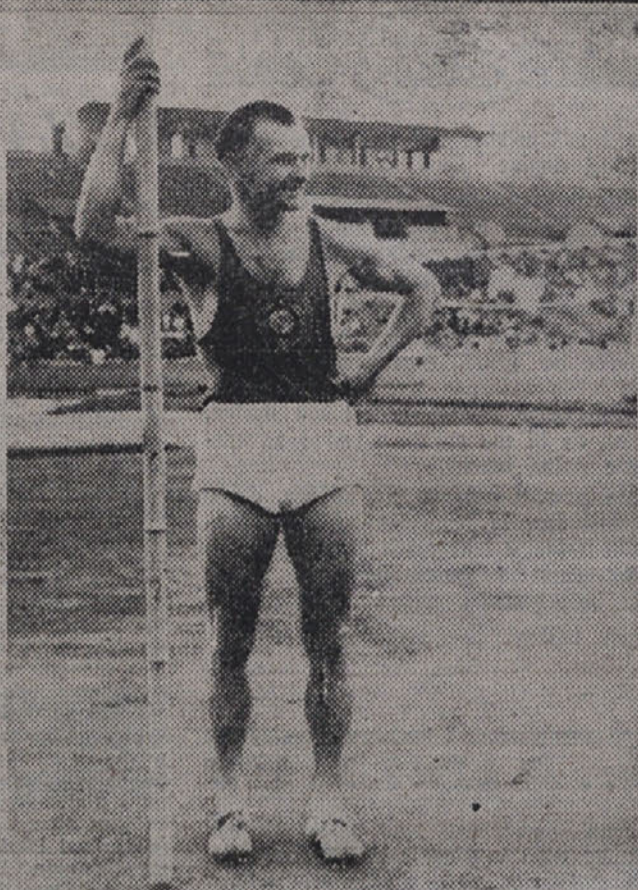
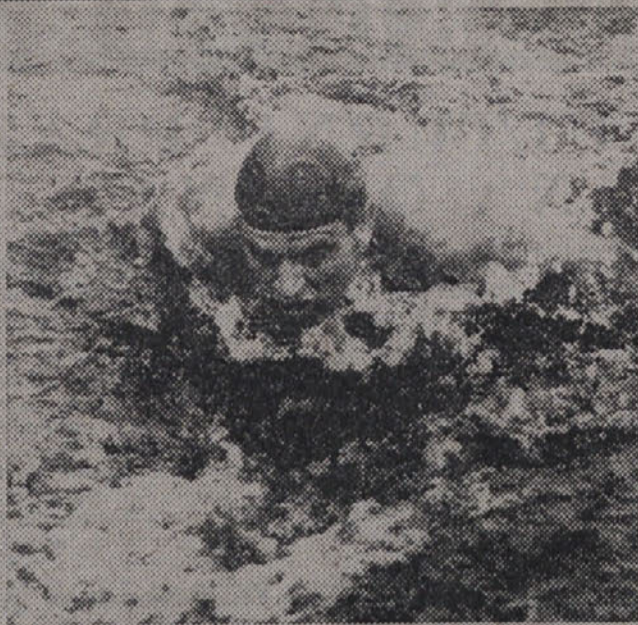
Francoški pater Don Perignon je pred 260. leti naklonil Francozom in svetu šampanjec, obenem je pa izumil tudi zamašek. Za oba izuma so mu hvaležni rojaki postavili v Reimsu spomenik. Do tedaj so se zatikale steklenice s predvsem namočenim v olje, toda tako zatikalo ni bilo primerno za žlahtni šampanjec. Perignon je poskusil nešteto snovi, dokler ni iztaknil zamaška, ki je raztegljiv, lahek in nepremočljiv. Zamaške izdelujejo iz luba posebnega hrasta, ki raste v Afriki, Španiji in na Portugalskem. Skorja se odlupi od drevesa, cele butare luba se nato prekuhajo, lub postane mehak, pride nato v stiskalnice, kjer se uglati in iz posameznih plasti se stružijo zamaški.

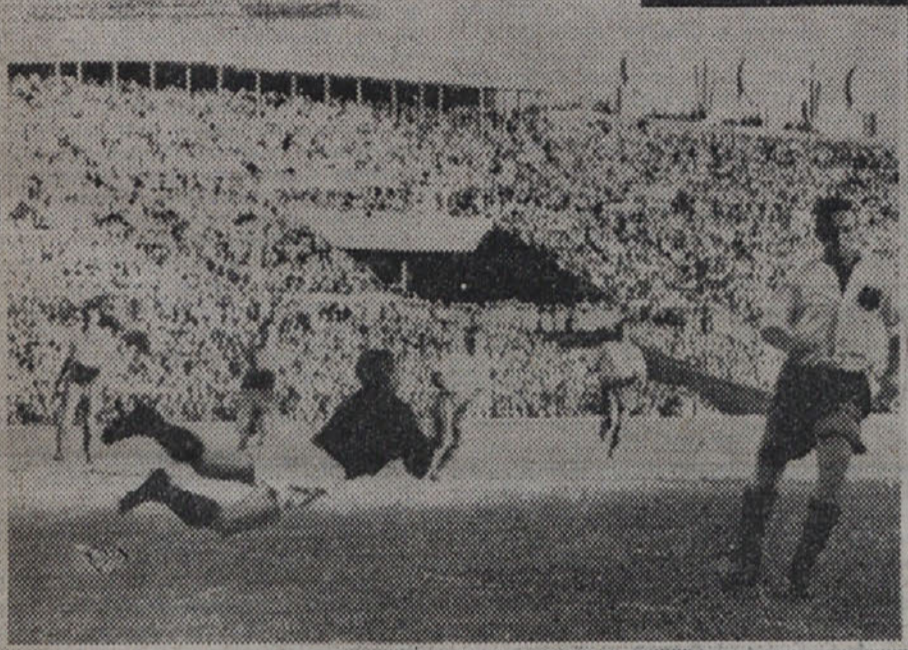
Kriš Bellew se je izkrca v brezumnem vrvežu dycaškega obrežja, kjer so bile nakopičene 1000-funtne opreme tisocerih ljudi. Vsa ta ogromna množica živih in drugih potrebščin se je začela pomikati proti Čilkutu.

Živahno vrvenje za zlatom, ki je kipelo, kamor je pogledal, ga je očaralo. Občudoval je visokega, ploščatega Indijanca, sklonjenega pod težkim tovorom.

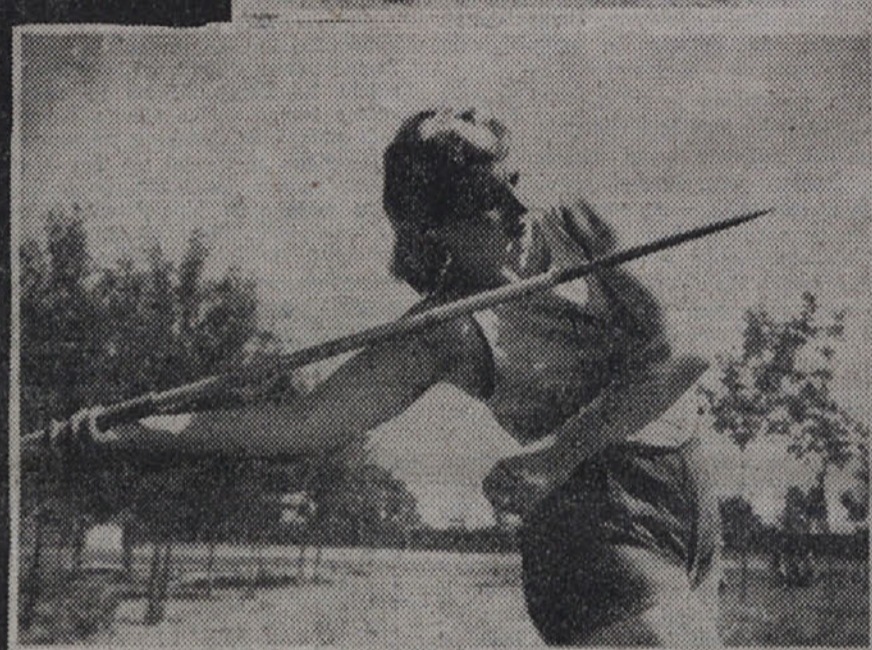
Kmalu pa je Kriševo pozornost zbudilo mlado, krasno dekle, ki ga je prezirljivo opazovalo. Obrnila se je proti možu, ki je stal poleg nje in rekla: »Čičeko«, kar pomeni mehkužnež...

**Sovjetski sportniki
rekorderji**

1
9
4
6

**Ideali portugalskega diktatorja:
MUSSOLINI in PAPEŽ**

V Rimu so pred nedavnim delavci napadli poslopje no-
tranjega ministrstva zaradi množičnega odpuščenja de-
lavcev iz služb.